CASELE TRADIȚIONALE DIN RAIONUL ȘTEFAN VODĂ – PARTE A PATRIMONIULUI CONSTRUIT NAȚIONAL

Aida BONDARI,

masterandă, Facultatea de Istorie și Filosofie

CZU: 711.437(478)(091) aida_bondari@mail.ru

Căsuța bătrânească, rămasă de la bunicii și străbunicii noștri, reprezintă un monument de arhitectură populară, parte a patrimoniului construit național. Cercetarea, conservarea și valorificarea caselor tradiționale vor contribui la păstrarea acestei moșteniri culturale pentru generațiile viitoare. Casele tradiționale din câteva sate (Copanca, Talmaza, Cioburciu, Purcari, Olănești, Corcmaz, Tudora), situate pe Valea Nistrului de Jos, au fost cercetate de folcloristul Petre V. Ștefănucă în anii 1932, 1934 și 1935 [1]. Subiectul se regăsește și în investigațiile asupra satelor din regiunea menționată, realizate de echipele regale studențești, îndrumate de acad. Dimitrie Gusti. În lucrarea *Olănești. Monografia sociologică a unui sat de pe Nistru* (1939), Boris Malski a descris inclusiv casele țărănești [2]. În perioada sovietică, Z. Moiseenco și A. Zaharov au cercetat arhitectura populară din diferite regiuni ale republicii. După 1991, subiectul este abordat în monografiile unor sate din raionul Ștefan Vodă (Tudora, Căplani, Talmaza), în studiile istoricilor de artă sau etnografilor din Republica Moldova (E. Bâzgu, V. Malcoci, D. Onica, N. Grădinaru, M. Miron). Prin cercetarea noastră, ne propunem să evaluăm starea actuală de conservare a caselor tradiționale din raionul Ștefan Vodă, precum și memoria sătenilor privind tradițiile de construcție a caselor. Pentru colectarea materialelor documentare, am recurs la metoda observației directe și a interviului structurat. În acest sens, am elaborat un chestionar din 35 de întrebări privind casa și gospodăria tradițională.

Locul viitoarei case, de regulă, era ales în grădina părintească sau era cumpărat de către părinți, ca zestre. La alegerea locului, se luau în considerație mai multe criterii: să nu fie pe locul unui cimitir, biserici, a tranșeelor de război; să nu fie prea aproape de Nistru ori de o râpă; să nu coincidă cu locul unei case în care s-a spânzurat cineva etc. La temelia casei, se puneau bănuți, grâne, pâine cu sare (pentru belșug), agheasmă, o cruciuliță (pentru ca locuința să fie ocrotită de Cel de Sus).

Materialele de construcție erau: lutul, pământul, paiele, stuful, papura, balega de cal, lemnul. Încă Boris Malski a documentat două tehnici tradiționale de construire a pereților: „Fundamentul lor se clădește săpând șanțuri de aproximativ ½ m adâncime în care se toarnă „ceamurul", material făcut din pământ (lut) amestecat cu paie sau pleavă. [...] se lasă până se usucă bine și apoi se urmează astfel prin suprapuneri consecutive până la înălțimea dorită. [...] Pereții interni și externi ai caselor se mai clădesc și din așa numitele „pături" de pământ, cu paie, cu formele paralelipipedice, uscate la soare" [2, p.104]. În cercetările noastre, am reușit să înregistrăm descrieri amănunțite privind construirea acoperișului. „Acoperișul era făcut din stuf, în formă de unghi, bătut *nemțește*. Stuful era tăiat iarna, pe ger, din balta Nistrului, legat snopi, adus acasă cu harabaua,

ca snopii să nu se frângă, să nu se strivească firele, să fie întregi. Stuful pe acoperiș era așezat pe căpriorii întăriți de „late", între ei și pe capetele podelelor de sub streașină. Stuful era cusut cu sârmă, cu un ac lung din metal, turtit, sub formă de cârjă" [4]. „Snopii de stuf se aranjau cu rădăcinile în jos, spre streșină, mai gros, dar în așa fel ca el să fie ridicat treptat în sus, să fie bătut, netezit cu peria de stuf, uniform, de jos până sus, ca să se vadă rădăcina stufului" [5].

Pentru protecția casei, stăpânii plasau anumite motive decorative, cu semnificații mito-folclorice, pe acoperiș, frontoane, porți, garduri. Cocoșul întruchipează lumina, e mare pază de la Dumnezeu. Porumbelul e considerat mesagerul păcii și al bunăstării. Șarpele are un rol protector (aduce noroc la casă, o ferește de orice rău și de farmece). Calul are menirea de a apăra animalele domestice împotriva bolilor și a spiritelor malefice [3, pp. 71-75].

Anexele gospodărești și alte construcții sunt situate în apropierea casei, la distanțe diferite. Denumirile diferă de la o gospodărie la alta: *bordei, șopron, căsoaie, cuhne, hambar, plevărie, cladoucă, zacat, poiată, saj, ocol, curiac, saivan*. Până în prezent, anexele gospodărești au fost studiate mai puțin.

În timpul cercetărilor de teren, am identificat practici care conduc la pierderea arhitecturii tradiționale. Se schimbă aspectul exterior al caselor, fiind folosite materiale moderne (d.ex., acoperișul din stuf a fost schimbat pe unul din tablă metalică; ferestrele și ușile au fost înlocuite cu termopane etc.). Totuși, am atestat case reînnoite și acoperite cu stuf, case care sunt îngrijite și văruite în fiecare primăvară, în ajunul Paștelui (Muzeul „La bunici", s. Tudora, r-nul Ștefan Vodă).

În concluzie, casele tradiționale reprezintă o parte semnificativă a patrimoniului cultural al Republicii Moldova. Ele reflectă istoria, tradițiile și modul de viață al comunităților locale, având o valoare inestimabilă pentru identitatea culturală a poporului nostru. Fiind transformate în atracții turistice, casele tradiționale pot contribui la dezvoltarea turismului cultural, la crearea locurilor de muncă în mediul rural.

Referințe:

1. ȘTEFĂNUCĂ, P.V. *Folclor și tradiții populare*. Chișinău: Știința, 1991, vol. 1. 360 p.
2. MALSKI, B. *Olănești. Monografia sociologică a unui sat de pe Nistru*. Ținutul Nistru: Tipografia de pe lângă Prefectura jud. Cetatea-Albă, 1939, vol. 1. 331 p.
3. MALCOCI, V. *Structuri și semnificații mitofolclorice în arhitectura populară din Republica Moldova*. Chișinău: Editura EPIGRAF, 2021. 184 p.
4. Inf. Elena Andrușca, 57 de ani, studii medii speciale, s. Crocmaz, r. Ștefan Vodă; înregistrare din 09.02.2024.
5. Inf. Eugenia Clașevici, 74 de ani, studii superioare, s. Crocmaz, r. Ștefan Vodă; înregistrare din 27.02.2024.

Recomandat
***Andrei PROHIN**, dr., lector univ.*